

BAYRAMIÇ YÖRESİNDE AVCILIK ETRAFINDA OLUŞAN İNANIŞ VE UYGULAMALAR*

BELIEFS AND PRACTICES ABOUT HUNTING IN BAYRAMIC REGION

Cem MERİÇ**

ÖZ: Avcılık ilk insanlardan günümüze kadar birçok değişiklik yaşayarak günümüze kadar gelmiştir. Eski Türk yaşamında büyük bir öneme sahip olan ve başlangıçta törensel bir yapı arz eden avcılık, günümüzde hobi ve geçim kaynağı olarak varlığını sürdürmektedir. Av öncesi yapılan hazırlık ve uygulamalar, ava çıkma vakti, ava çıkılacağı zaman uğurlu veya uğursuz olduğu kabul edilen durum ve davranışlar, avlanacak olan hayvanın cinsi ve fiziki özellikleri, avlanma bölgeleri hakkındaki inanışlar, avlanan hayvanın kullanım ve tüketim alanları, avlanma aletleri için yapılan uygulamalar, avın bereketli olması amacıyla avcının yaptığı çeşitli uygulamalar ve av sonrasında anlatılan sözlü anlatı türleri olmak üzere avcılık etrafında birçok folklorik unsur saptanmıştır. Bayramiç (Çanakkale) yöresinde avlanma ve avcılık faaliyetleri, gittikçe modernleşen yaşam koşulları ve devletin belirlemiş olduğu kanunlara rağmen, inançsal ve geleneksel boyutunu günümüzde de sürdürmektedir. Bu çalışmada, Çanakkale iline bağlı Bayramiç ilçesinde avcılık yapan kişilerle yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen avcılık ile ilgili inanışlar ve uygulamalar hakkındaki veriler halk bilimi disiplini çerçevesinde analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Avcılık, inanış, uygulama, gelenek, halk bilimi.

ABSTRACT: *Hunting has survived until today by having many changes. Hunting which had a great importance in ancient Turkish life and presented a ceremonial structure at the beginning continues its existence as a hobby and a means of living at the present time. Many folkloric factors about hunting has been determined such as pre-hunting preparations and practises, hunting time, situations and behaviours considered as auspicious or inauspicious when going hunting, the species and physical characteristics of the animals to be hunted, beliefs about the hunting areas, usage areas and consumption of hunted animals, practices which were made for hunting instruments, various practices which were made by the hunter for the purpose of fertile hunting and the verbal narrative types which were narrated by the hunter after the hunting. In Bayramic (Canakkale) region hunting and hunting activities maintain their belief-related and traditional aspects at the present time despite the life conditions which are increasingly modernizing and laws which has been legislated by the government. In this study, the data about the beliefs and practices about hunting which has been obtained as a result of interviews with the hunters in Bayramic district of Canakkale Province is analyzed within the folklore discipline.*

Keywords: *Hunting, beliefs, practice, tradition, folklore.*

* Bu makale, 3 Mayıs 2018 tarihinde Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi'nde gerçekleştirilen Trakya Üniversiteler Birliği III. Lisansüstü Öğrenci Kongresi'nde sunulan bildirinin düzenlenmiş ve genişletilmiş hali olup Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi tarafından SBA-2017-1343 numaralı "Çanakkale'nin Somut Olmayan Kültürel Mirası" adlı BAP projesi kapsamında desteklenmiştir.

** Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi/Çanakkale - cem.meric4817@gmail.com

This article was checked by Turnitin.

Giriş

İnsanlık tarihi ile eş zamanlı bir geçmişe sahip olan avcılık, başlangıçta yabanî hayvanlardan korunma ve yiyecek ihtiyacının karşılanması gibi temel gereksinimlerden dolayı yapılsa da zamanla savaşa hazırlık ve eğlence amacıyla da varlığını sürdürmüştür. Avcılığın Türkler arasında beslenme, geçim ve savaşa hazırlık maksadıyla da yapıldığı en eski yazılı kaynaklar tarafından belirtilmektedir¹. Cüveynî'nin naklettiği bilgiye göre Cengiz Han askerlerine, askerî işlerden boş kaldıkları zaman av yapmalarını önerirdi. Cengiz Han'ın bundan maksadı sadece av yapmak değil, insanlara ok atma, savaşma ve zorluklara alışma yeteneği kazandırmaktı (Cüveynî, 2013: 86). Kâşgarlı Mahmud ise Dîvân u Lugâti't-Türk adlı eserinin sağır/sığır maddesinde av ile ilgili olarak "hakanın tebaasının yardımıyla gerçekleştirdiği bir av" şeklinde açıklama yapmıştır (Kaşgarlı Mahmud, 2005: 463).

Dede Korkut'ta ise av, savaşın ve hayatın bir parçası ve aynı zamanda Oğuzların önemli bir geçim kaynağıdır. Dede Korkut'ta avın hayatın değişik kesitlerinde sunulduğu, yer aldığı dikkat çeker. Oğuz delikanlılarının silah kullanmak, savaşçı olmak için ilk ciddi uygulama yerinin av olduğu gözlenir (Özçelik, 2008: 415).

Türkler, çeşitli sebeplerden dolayı Orta Asya'dan Anadolu'ya göç ederek kendileriyle birlikte sahip oldukları sosyokültürel değerleri de getirmişlerdir. Bu değerlerden birisi de hiç şüphesiz avcılık ve avlanma kültürüdür. Türklerin en önemli geleneklerinden biri olan avcılık, bugünkü Altay-Türk boylarının ve halklarının sadece ekonomik hayatında önemli bir rol oynamakla kalmamış, toplumun hayatı üzerindeki güçlü tesiriyle, ayrıca dini bir kültün ve inancın doğmasını temin etmiştir (Caferoğlu 1970'den akt. Onay, 2015: 517). Bu bilgiden anlaşılacağı üzere avcılık faaliyetleri etrafında bir takım inanış ve uygulamalar meydana gelmiştir. Av öncesi, av esnası ve av sonrası şeklinde üçe ayırabileceğimiz bu süreçte gerçekleştirilen uygulamalar ve çeşitli inanışların avcılık ile uğraşan toplumlar üzerinde ciddi bir etkisi vardır. Avcılık geleneklerinin ve av müessesesinin başında, avcının ava çıkacağı gece karısından ayrı yatması, kimseyle konuşmaması, yapacağı işleri sır olarak saklaması, loğusa kadına av eşyalarını dokundurmaması, av etinden yedirilmemesi vb. yasaklar coğrafi değişikliklere bakılmaksızın aynı düzeyde uygulanmaktadır.² Bu uygulama tatbik edilmediği zaman avın yapılması veya en azından verimliliği mümkün olmaz (Bayat, 2016: 193). Bayat'ın verdiği bilgilerden anlaşılacağı üzere avcılık etrafında oluşan yasakların bazıları ataerkil bir toplum anlayışının var olduğunu da gösterir. Bir diğer uygulanması

¹ Geleneksel dünya görüşünün tezahürü bağlamında avcılık konusuyla ilgili geniş bilgi için bk. (Lvova vd., 2013a, 2013b, 2013c; Aça, 2016).

² Avcılık etrafında oluşan tabu davranışların defincelik bağlamında ele alınması hususunda bk. (Yolcu ve Karakaya, 2017).

gereken kural, hayvanların gereğinden fazla öldürülmemesi ve avın düzenli bir şekilde paylaşılmasıdır. Bazı kutsal dağlarda ve önemli günlerde avlanma yasağı mevcuttur (Bayat, 2016: 194).

Çanakale iline bağlı Bayramiç ilçesinde halen devam etmekte olan avcılık faaliyetlerinin geleneksel boyutunu koruduğu gözlemlenmiştir. Bu çalışmada, Bayramiç (Çanakale) yöresindeki avcılık faaliyetleri ve av hayvanlarının kullanım alanları hakkında bilgi verildikten sonra av ve avcılık ile ilgili tespit edilen inanış ve uygulamalar, av öncesi, av esnası ve av sonrası başlıkları altında sunulacaktır.

Bayramiç Yöresinde Avcılık

Çanakale'ye bağlı Bayramiç yöresinde gerçekleştirilen saha çalışması kapsamında sözlü kaynaklardan edinilen bilgilere göre avcılık, yörede ilk yerleşimlerin görülmesiyle birlikte faaliyet göstermeye başlamıştır. Atalardan kalan kültürel bir miras olarak görülen avcılık, ilk zamanlarda beslenme, korunma ve geçim kaynağı gibi temel sebeplerden dolayı yapılırsa da günümüzde daha çok eğlence ve spor amacıyla yapılmaktadır. Yörenin sahip olduğu zengin meralar ve sık ormanlar özellikle kara avcılığının gelişmesine katkı sağlamıştır. Kara avcılığının yanı sıra bölgede bulunan çay gibi sulak alanlarda ve inşası 1997 yılında tamamlanan Bayramiç Barajı'nda su avcılığı yapılmaktadır. Karada en çok domuz, tavşan, geyik (karaca), keklik ve bıldırcın avlanırken, çay gibi sulak alanlarda bıyıklı, karabalık (tatlı su kefali), tatlı su sardalyesi, İsrail sazani (yassı balık), pullu sazan, aynalı sazan ve kırmızı benekli alabalık; barajda ise turna, yayın, kaypak (kadife balığı), gökkuşağı balığı ve alabalık avlanmaktadır. Eskiden yöredeki meralarda hayvan sayısı fazla olduğundan sıklıkla ava çıkılırken, günümüzde hayvan neslinin korunması amacıyla Doğa Koruma ve Millî Parklar Genel Müdürlüğü'nün aldığı kararlar neticesinde belirtilen av sezonu kapsamında çarşamba, cumartesi ve pazar günleri ava çıkılmaktadır. Bu günler dışında ava çıkmak ve bilhassa gece vaktinde avlanmak yasaktır.

Hayvanların avlanma zamanları çiftleşme ve yavrulama/yumurtlama dönemlerine göre belirlenir. Tavşan avı ekim ayında başlayıp ocak ayının ilk haftasına kadar devam eder. Ağustos ayında bıldırcın ve üveyik avı başlar. Ağustos ayından sonra ise çulluk (yelve) ve tahtalı (büyük üveyik) avı başlar. Domuz avı da ağustos ayında başlayıp mart ayına kadar devam eder.

Yörede yaban domuzu avı, domuzların ekili/dikili tarlalara zarar vermesinden dolayı yapılır (KK-1, KK-8). Yırtıcı kuşlar etçil olduğu ve ekolojik dengeye fayda sağladığı için avlanmaz. Kumru ve güvercin kutsal sayıldığı için avlanılması günah sayılır (KK-3). Karaca peygamberimiz tarafından tedavi edildiği, masum görünüşlü olduğu ve vurulduğu zaman kibleye dönerek düşmesi sebebiyle avlanması günah fakat etinin yenmesi sevap sayılır (KK-8, KK-9). Leylek ise evlerin üzerine yuva yapıp haşereleri

yediğinden dolayı avlanmaz. Ayrıca leylek göçebe bir kuş olduğundan misafir olarak kabul edilir ve iyi bir şekilde ağırlanır. Leyleğin rahatsız edilmesi ve yuvasının bozulması günahdır (KK-5). Tavşan, karaca ve keklik gibi hayvanlar yenmek üzere avlanır. Bildircinin ızgarası, çorbası ve pilavı, çulluğun keşkeği, tavşanın güveci, yahnisi ve pilavı, kekliğin ızgarası, karacanın etinden ise köfte yapılır. Yörede yaşayan Türkmenler ise inançları gereği tavşan eti yemediğinden daha çok domuz, ördek ve tahtalı (büyük üveyik) avına gider. Ayrıca bir sansar veya tilki derisinin neredeyse bir öküz parasına denk sayıldığı zamanlarda tilki ve sansar avcılığı yörede ciddi bir geçim kaynağı olmuştur. Fakat hayvanların koruma altına alınıp denetimlerin artması sebebiyle günümüzde tilki ve sansar avcılığı yapılmamaktadır (KK-2).

Yörede su avcılığına oranla daha yaygın olarak yapılan kara avcılığında “bek” ve “sürek” avları tertip edilir. Bek avları genellikle domuz, tavşan ve kuş avlarında yapılır. Bek avında avcı, av hayvanının geçiş noktası olan ve “kapı” adı verilen yerin yakınında pusu kurarak avlayacağı hayvanın gelmesini bekler. Bek avı, tek bir avcı ile yapılabileceği gibi 3-5 kişilik avcı grubuyla da yapılır. Çoklu tertip edilen bek avında da avcılar her bir “kapı” ya belirli aralıklarla dizilerek avın gelmesini bekler. Sürek avları ise genellikle domuz gibi sürü halinde yaşayan hayvanları avlamak için yapılır. 20-30 kişi ile yapılabildiği gibi yöredeki diğer köylerin katılımıyla bu sayı 500-600 kişiye kadar çıkabilir. Sürek avında, avcılar “öncü” ve “arkacı” olmak üzere iki ana gruba ayrılır. Öncüler, yüksekte bulunan ve hayvanların geçiş noktaları olan kapılara belirli aralıklarla dizilerek avın gelmesini bekler. Kapıların bulunduğu her bir sıraya ise “bağ” adı verilir. Bağ sayısı avcı ve avlanacak hayvan sayısı ile doğru orantılıdır. Öncüler bağa dizildikten sonra arkacılar, av köpekleri ile birlikte öncülere göre daha alçakta kalan bölgede av köpeklerini meraya bırakarak etrafa dağılırlar. Avın kokusunu alarak etrafını saran köpekler, domuzları rahatsız ederek öncülerin bulunduğu kapılara çıkmaya zorlar. Böylelikle bağlarda eli tetikte olan avcılar karşlarına çıkan hayvanı rahatlıkla avlar. Eğer hayvan ilk bağdan kurtulmayı başarırsa ikinci bağda bulunan avcılar devreye girer.

Avcı, çevresine karşı son derece duyarlı olmalı, ne zaman ava çıkılacağını, avlak yerlerin arazi yapısını, avlanacak olan hayvanın üreme ve çiftleşme dönemlerini bilmeli ve buna göre hareket etmelidir. Avcı, av esnasında emniyeti asla elden bırakmamalı ve her gördüğüne ateş etmemelidir. Avcının ekipmanları arasında tüfek ve köpek ilk sırada yer alır. Yörede av tüfeği olarak “çifte, çakmaklı/horozlu çift kırma, süperpoze ve tekli saçma” tercih edilir. Çift kırma ve süperpoze daha çok domuz avı için kullanılırken tekli saçmalar kuş avı için kullanılır. Ayrıca fişek ve saçmaların kalitesine de dikkat edilir (KK-2).

Avcılığın en önemli unsurlarından birisi de av köpeğidir. İyi bir av köpeği her şeyden önce sahibine itaat etmeli ve sahibinin sözünü

dinlemelidir. Ayrıca ava yatkın olmalı ve avın izini iyi sürmelidir. Av köpeklerine ava alışsın diye avlanan domuz etinden yedirilir. Bu sayede hem avın hem de etin kokusunu alan köpek zamanla ava bağımlı bir hale gelir. Sırtında tüfeği ile sahibini gören köpek ava çıkılacağını anlar ve ava çıkmak için sabırsızlanır. Av köpeğinin kanı da oldukça önemlidir. Köpek seçilirken ırkının saf olmasına dikkat edilir. Avcı hangi ava daha yatkınsa köpeğini de o ava uygun olarak yetiştirir. Domuz avlarında erkek köpek, tavşan avlarında ise dişi köpek tercih edilir (KK-1).

Bayramiç yöresinde av köpeği olarak kopay/zağar, macar, barak ve beagle cinsi köpekler tercih edilmektedir. Av köpeklerinin bakımı da son derece önemlidir. Köpeklerin burnu av zamanında iyi koku alması için zeytinyağı ile sürekli nemli tutulur ve patilerinde yara vb. şeyler çıkmasını diye patilerine kına yakılarak zeytinyağı ile ovulur. Avını koklayarak bulan köpekler için sıcak ve ıslak havalar son derece zararlıdır. Yazın ava çıkan bir köpek toz, toprak ve poleni içine çeker. Kışın ise ıslak zemini kokladığından bünyesinde yazdan kalma toz, toprak ve polen çamur halini alarak köpeğin ölümüne yol açar. Bu nedenle yaz mevsiminde köpek ile avlanmak sakıncalıdır. Zehirlenen av köpeğinin kuyruğundan 1 cm. kesilerek kulakları çizilir ve böylece zehirli kan vücuttan dışarıya akıtılarak zehrin çıkması sağlanmış olur (KK-3).

Yörede avlanan bazı hayvanlar halk hekimliği, halk baytarlığı vd. alanlarda kullanılmaktadır. Tavşanın sırtında bulunan yağ bezesi, insan vücudunun herhangi bir yerine batmış diken vb. yabancı maddenin çıkarılması için kullanılır. Tavşan yağı dikenin battığı bölgeye güzelce sürüldükten sonra sarılır. Ertesi gün sarılan yer açılır ve yağ sayesinde yüzeye çıkan diken el ile rahatlıkla çıkartılır. Avcılar bu yağı hususi olarak evlerinde bulundurur ve tedavi amacıyla kendilerinden isteyen kişilere verir. Ayrıca tavşan derisi diş ağrılarını kesmek için kullanılır. Tavşanın derisi dikkatli bir şekilde yüzülerek diş ağrısı olan kişinin başına uygun olarak geçirilir. Tavşan derisinin üzerine şapka, fes vb. aksesuar da takılabilir. Başında tavşan derisi bulunan kişinin diş ağrıları azalır (KK-1).

Yörede yaygın olarak avlanmasa da ayı yağı kaynatılarak içildiği takdirde guatr hastalığına iyi gelir. Basur rahatsızlığına karşı tilki etinin yenmesi faydalıdır. Ayrıca basur rahatsızlığı ile ilgili bir diğer tedavi yöntemi ise yaban domuzudur. Avlanan yaban domuzu, ayakları yukarıya gelecek şekilde yatırılarak karın bölgesi keskin bir bıçak yardımıyla açılır. Hayvanın iç organlarına kesinlikle zarar verilmez. Basuru olan erkek, cinsel organını mikrop kapmaması için bir bez ile sararak çıplak vaziyette ve basur olan bölge domuzun iç organlarına temas edecek şekilde oturur. Yaklaşık 20-30 dakika boyunca hareketsiz bir şekilde bekler. Domuzun vücut ısısı kaybolduktan sonra basur olan bölgede tatlı bir kaşınma veya acı bir yanma hissedilse de hastalıklı bölge hiçbir şekilde ellenmez. Ertesi gün ise basur ortadan kaybolur. Bu şekilde tedavi olan kişide bir daha basur rahatsızlığı görülmez (KK-5).

Yaban domuzun yağı ise yanık yaralarına sürülerek yaranın daha çabuk iyileşmesini ve yaranın yol açacağı yanık izlerinin azalmasını sağlar. Bel fitiği ve eklem ağrılarını gidermek için ise kırmızı benekli alabalık, içerisinde zeytinyağı olan bir şişede eriyene kadar bekletilir. Balığın yağda erimesiyle karışım merhem kıvamını alır. Daha sonra ağrılı bölgelere sürülerek ağrıların azalması veya geçmesi sağlanır (KK-2).

İnek ve sığırlarda ise “domuz başı” adı verilen yuvarlak ve kabarık şekilde çıban çıkar. Yaban domuzunun erkeğinde bulunan “çalaklar” (iri dişler) nefesi kuvvetli ve el almış birisinin yardımıyla inek ve sığırdaki hastalıklı bölge üzerinde dua okunarak çevrilir. Bu işlem yapıldıktan kısa bir süre sonra hayvanlarda çıkan “domuz başı” ortadan kaybolur (KK-6).

Avlanan hayvanların bazı yerleri tedavi amacının dışında da kullanılır. Domuz avlamak için bal kabağının üst tarafı kesilerek açıkta kalan kısma tavşan derisi gerilir. Daha sonra bal kabağının ortasından balmumu ile kaplanmış olan bir ip geçirilir. Domuz avı için tertip edilen süre avlarında tavşan derisi ve bal kabağından yapılan bu alete vurularak ses çıkartılır. Bu sestten rahatsız olan domuzlar buldukları yeri terk eder ve böylece avcılar tarafından rahatlıkla avlanır (KK-7).

Tavşanın arka bacakları tüylü ve yatay bir yapıya sahip olduğundan temizlik yapmak için süpürge işlevi görür. Ayrıca yağmurun yağmadığı bazı kış aylarında tavşanın arka ayakları çayda ıslatılır ve böylece yağmurun yağacağına inanılırdı. Tavşan kuyruğu yuvarlak şekilde olduğundan çocukların şapkalarına aksesuar olarak takılır (KK-5).

Geyik boynuzları ve domuz çalakları ise nazara karşı evlerin yüksek yerlerine asılır. Böylelikle hanenin nazardan korunacağına inanılır. Geyik boynuzunun sivri kısmı terziler tarafından dikiş sökmek için de kullanılırken geyik boynuzundan bıçak sapı da yapılır. Geyiğin derisi ise seccade olarak kullanılır (KK-8).

Günümüzde avcılık, yöre sakinleri tarafından “ata sporu” olarak görülmekte ve eğlence amacıyla yapılmaktadır. Bayramiç yöresindeki avcılık faaliyetleri, devletin belirlemiş olduğu çarşamba, cumartesi ve pazar günlerinde, Bayramiç Avcılık Derneği tarafından organize edilerek gerçekleştirilmektedir. Hayvan neslini korumak ve modern yaşam şartlarına uyum sağlamak amacıyla devlet tarafından belirlenen avlanma günleri, ava çıkma zamanı ile ilgili inançları zayıflatmaktadır. Eskiden pazar günü avlanmak uğursuz sayılırken günümüzde avcılar pazar günleri de ava çıkmaktadır. Geleneksel avlanma yöntemleri ve ilkel av aletleri ise çağımızdaki teknolojik gelişmeler sonucunda etkisini kaybetmektedir. Yöredeki avcılar hayvan avlamak için ilkel av aletleri yerine çeşitli hayvan sesleri çıkaran elektronik cihazlar ve modern avlanma yöntemleri kullanmaktadır.

1. Av Öncesine Dair İnanış ve Uygulamalar:

Avcı, avına uğursuzluk getireceğine inandığı için erzak çantasında soğan, sarımsak, acı biber ve siyah zeytin bulundurmaz. Evden besmele çekip sağ ayağıyla çıkar. Av gidileceği sabah av köpeği anlanırsa bu avın bereketli geçeceği anlamını taşır. Ava giden avcıya “nereye gidiyorsun” diye sorulmaz. Sorulduğu takdirde avın bereketi kaçar. Avcıya, av öncesinde “avın kanlı olsun, avının kanı bol olsun, rastgele veya hayırlı avlar” denir (KK-1).

Ava erken saatte gidilmelidir çünkü ava giderken yol üzerinde kadın görülmesi uğursuzluk sebebidir. Avcı, özellikle hamile, Türkmen ve yolunu bölen kadınlardan çekinir. Bu durumlarda avcı o gün ava gitmez ve evine geri döner. Ayrıca ava giderken yılan ve kara kedi görmek de uğursuz sayılır. Görülen hayvana zarar verilmemeye dikkat edilir. Eğer bu hayvanlara zarar verirse avın kısmeti kapanır. Avcı, kendisine kademsizlik bulaşmaması için Nas, Felak ve Ayetel Kürsi dışında Hz. Yunus’un balığın karnında okumuş olduğu duayı her okuyuşta besmele çekerek 10 kez tekrar eder. Av zamanı avcının karısının aybaşı olması uğursuzluk sebebidir. Bu durumda avcı, ava gitmeden evvel karısı tüfeğinin üzerinden atlatır ve av için kendisine mutlaka şans diletir (KK-9).

Avın bereketli olmasını isteyen avcı, ava gitmeden önce karısına arkasından süpürge attırır. Bu uygulama avcının “avı süpüreceği” anlamına gelir (KK-1). Bu uygulamanın tespit edilen bir başka şeklinde ise, süpürge avcının ayaklarına temas etmesi durumunda avın bereketli olacağı inancıdır (KK-10).

Önceki avlarda umduğunu bulamayan ve üzerinde şanssızlık olduğuna inanan avcı ava çıkmadan bir gün evvel karısını tüfeğinin üzerinden iki ileri bir geri olacak şekilde üç kez atlatır (KK-9). Bu uygulamanın farklı bir çeşidinde ise av tüfeğinin yerini süpürge alır. Avcı, karısını süpürge üstünden dikey yönde üç kez atlatır (KK-6).

Av tüfeği ile ilgili gerçekleştirilen bir diğer uygulama ise tüfeğin avdan bir gece evvel tavuk kümesine bırakılarak tüfeğin üstünden tavukların atlatılmasıdır. Tüfeğin üstünden atlayan tavuklar avcının üzerindeki şanssızlığı ortadan kaldırır (KK-4).

Üst üste bereketsiz geçen avlardan sonra avcılar bir sonraki avın bereketli olması için dul kadınlara tuz dağıtır. Avcının, üzerindeki uğursuzluğu gidermek amacıyla yaptığı bir diğer uygulama ise av öncesinde Mehmet ismi bulunan yedi haneden un almasıdır. Avcı bunu yaptığı takdirde bir sonraki av için kısmeti açılır (KK-10).

2. Av Esnasına Dair İnanış ve Uygulamalar:

Tüfek besmeleyle kırılır ve fişek besmele ile konulur. Fişek, süperpoze tüfeklerde ilk olarak üst bölgeye, çiftelerde ise sağ tarafa

konulur. Ayrıca avlanan hayvanı bıçak yardımıyla kesmeden önce de besmele çekilir. Besmelesiz vurulan hayvana mundar denir ve eti yenmez. Besmelesiz vurulan hayvan köpeğin hakkıdır (KK-9).

Avcı, başkasının köpeğinin bulduğu hayvana tüfek atmaz. Atarsa da avı köpek sahibine vererek karşılığında bir fişek alır. Böylece her iki avcının da nasibine zarar gelmez. Av sırasında nazara karşı korunmak isteyen avcı, yeleşinin iç cebine ve görünmeyecek şekilde tüfeğinin askılığına gök boncuk takar (KK-4).

Avcılar, av sırasında uğursuzluk getireceği inancıyla birbirleriyle fişek alışverişi yapmaz. Özellikle yaban domuzu avlarında ilk avı kaçırmak uğursuzluk sebebidir. Yine av sırasında vurulan ilk hayvanın yanında anılan köpek diğer avın müjdecisidir. Domuzun yanında “moza” (domuz yavrusu), tavşanın yanında ise “göcen” (tavşan yavrusu) varsa asla tüfek atılmaz. Yavrulu hayvanlar vurulduğu takdirde vebali büyük olur (KK-8).

Hangi hayvan olursa olsun su içerken hiçbir canlı rahatsız edilmez ve vurulmaz. Su içen hayvan vurulduğunda ya da rahatsız edildiği zaman avcının başından belalar eksik olmaz. Avcı yaraladığı hayvanı bulmak zorundadır. Bulamıyorsa bile etrafı iyice aramalı ve bulduğu zaman hayvanın daha fazla acı çekmesini önlemek için kanını akıtmalıdır. Diğer avların kısmeti kapanmasın diye vurulan ilk avın kanı akıtılmaz. Ayrıca vurulan ilk av kimseye verilmez. Eğer verilirse avcının kısmeti kapanır (KK-3).

Avın kanlı olması için eti tüketilen hayvanların kanından tüfeğin dipçığıne sürülür. İhtiyacından fazla avlanan ve avcılığın üstüne fazla düşen kişi mutlaka zarar görür. Karaca gibi avlanması günah sayılan bir hayvan aşırı avlanırsa avcıya mutlaka zararı dokunur (KK-2).

3. Av Sonrasına Dair İnanış ve Uygulamalar:

Avlanan hayvanlar av sonrasında herkese eşit olarak pay edilir. Kimsenin hakkı yenmez. Hiç hayvan vuramamış avcı da paya dâhil edilir. Avcı, vurduğu hayvanın ciğerlerini alma hakkına sahiptir (KK-4).

Av dönüşünde avcı vurduğu hayvanı taşımaz. Avlanan hayvanları en az hayvan vuran avcılar ya da hiç av vuramamış avcılar taşır. Bereketli geçen bazı tavşan avlarından sonra avcılar, imece usulü ile tavşan pilavı yaparak hayır maksadıyla insanlara dağıtır (KK-3).

Sonraki avın bereketinin kaçmaması için av eti hiçbir haneye çiğ olarak verilmez. Avcı, av etini evinde pişirdikten sonra dağıtır. Av eti acı olduğundan av eti verilen haneden tek soğan, kömür parçası veya acı biber alınır. Eğer avcı haneden bunları alamazsa bir sonraki avın kısmeti kapanır (KK-7).

Ayrıca av sonrasında hiç hayvan vuramamış olan avcı, av yapmış olan arkadaşından cüzi bir miktar karşılığında avı kendisine alır. Buradaki amaç

para kazanmak değil, yapılan alışveriş sayesinde bir sonraki avın bereketli geçmesidir. Avı siftahsız tamamlayan avcılara ise teselli ve şaka amacıyla diğer avcılar tarafından “havuç” verilir (KK-6).

4. Avlanma Zamanı ve Avlanma Bölgeleri ile İlgili İnanış ve Uygulamalar:

Avlanma sürecinin etrafında oluşan inanış ve uygulamalar dışında ava çıkma zamanı ve avlanma bölgeleri ile ilgili inanışlar da tespit edilmiştir.

Yöredeki avcılar, cuma akşamı (perşembeyi cumaya bağlayan gece) ve pazar günleri kutsal sayıldığından ava çıkmaz. Ayrıca kandillerde, dinî bayramlarda ve hıdrellez zamanında ava çıkmak sakıncalıdır. Belirtilen günlerde ava çıkan avcının bütün işleri ters gider ve bu günlerde avlanmak dinen günah sayılır (KK-4).

Av bölgeleri hakkında tespit edilen inançlara göre mezarlık içerisinde yetişen otlarda ölü yağı bulunur. Dolayısıyla mezarlıktaki otlarla beslenen kuş ve tavşan gibi hayvanlarda da ölü yağı bulunacağından kesinlikle avlanmaz (KK-7).

Mezarlıkta avlanılmamasının bir diğer sebebi ise ölülerin rahatsız edilmemesidir. Yatır ve türbe gibi kutsal sayılan yerlerin etrafında avlanılmaz. Avlanıldığı takdirde yatır/türbe sahibinin avcıya zararı dokunur. Ayrıca uğursuz sayılan ve tekin olmayan bazı bölgelerde de avlanmak sakıncalıdır (KK-6).

5. Avcılık Etrafında Oluşan Sözlü Ürünler:

Bayramıç yöresinden derlenmiş olan avcılıkla ilgili sözlü gelenek ürünlerinden bazıları şunlardır:

1. Kırk gün taban eti bir gün av eti: Avcıların hayvan avlayabilmek için yaşadıkları zorlukları anlatan atasözüdür (KK-9).

2. Çobanla avcının yalanı çantasında durur: Yalanın, çoban ve avcılar için önemini ve gerekliliğini belirten atasözüdür. Kaynak kişilerin anlattıklarına göre günün birinde köyde yalan kaybolmuş. Köylüler yalan aramak için her yere bakmış ama bulamamış. En sonunda bir çobanla avcının sohbet ettiğini görmüşler. Köylüler, onları da aramaya karar vermişler ve yalanı avcı ile çobanın çantasında bulmuşlar (KK-1).

3. Dala çıkan keçinin çama çıkan oğlağı olur: Av köpeklerinde soyun önemini vurgulayan atasözüdür (KK-2).

4. Köpekçe köpek bile yedi sülalesine çeker: Av köpeklerinde soyun önemini vurgulayan bir diğer atasözüdür (KK-2).

5. Tavşan arpa demeti düştüğü zaman yenir: Tavşanın ne zaman avlanıp ne zaman yenileceğini belirten atasözüdür (KK-9).

6. Avcının evi kilit istemez: Avcıların evinde av tüfeği ve av köpeği bulunduğu evin zaten koruma altında olduğu anlamında kullanılmasının yanında, avcılarının evinde herhangi bir değerli eşyanın bulunmadığı manasına da gelen atasözüdür (KK-4).

7. Avcı hiç boş atmaz: Avcıların, hem tüfek hem de yalan atma özelliğini vurgulayan atasözüdür (KK-6).

8. Avcının köpeğine laf edilmez: Av köpeğinin avcılar için önemini ifade eden atasözüdür (KK-5).

9. Sen havanı kış tut yaz çıkarırsa bahtına: Avcının, av öncesi hazırlıklarını en ağır şartlara göre yapması gerektiğini anlatan atasözüdür (KK-2).

10. Yeme de yanında gezdir: Eti lezzetli olan av hayvanı ile ilgili söylenen bir deyimdir (KK-10).

11. Domuzun yattığı yeri bilmek: Avcılık konusunda her şeyi bilen avcılar için kullanılan bir deyimdir (KK-3).

12. Derindir kuyu gümbürdür suyu. (Tüfek). (KK-5).

13. Av tüfeklerine benzetme yoluyla verilen adlar: Dikiş makinesi, kıyma makinesi (KK-8).

14. Av köpeklerine benzetme yoluyla verilen adlar: Tavşan makinesi, radar (KK-8)

15. Avcı lakapları: Yörükoğlu Şenol, Pala Sadettin, Kepçeci Şahin, Guguk Ömer, Sansar Selim (KK-9).

Sonuç

İnsanlığın en eski kültürel faaliyetlerinden biri olan avcılık, Türk kültür dairesinde de gelişim göstererek günümüze kadar gelmiştir. Geleneksel dünya görüşü, avcılık faaliyetleri etrafındaki inanç ve uygulamaları biçimlendirmiş ve kültürel bir kod olarak da günümüze kadar taşımıştır. Elde edilen veriler, Sibiryaya ve Orta Asya coğrafyasındaki inanç ve uygulamalarla paralellik göstermektedir. Avcılığın beslenme ve korunma gibi temel ihtiyaçlar dışında tedavi gibi farklı amaçlarla da yapılması, avcılık ve avlanma faaliyetlerinin mitolojik ve tarihî köklerine dayanmaktadır. Ayrıca Bayramiç yöresinde günümüzde avcılık faaliyetlerinin yapılmasına bağlı olarak avcılık kültürü etrafında atasözleri, deyimler, bilmeceler, lakaplar ve adlandırmalar gibi folklorik bir birikimin oluştuğu göze çarpmaktadır.

Bayramiç yöresinde avcılık faaliyetleri etrafında gelişen inanç ve uygulamalarda özellikle kadına bakış açısı dikkat çekmektedir. Kadına avlanma öncesinde uğur ve bereket anlamı yüklenirken, avlanma sürecinde ve av bitiminde bu durum tam tersi bir şekilde karşımıza çıkar. Bu değişimin oluşmasındaki temel sebep ise kadının yaşadığı hamilelik ve

aybaşı hâli gibi biyolojik değişimlerdir. İnanişâ göre bu değişimleri yaşayan kadın kirli kabul edilir. Dolayısıyla kadının hem avcıdan hem de av etinden uzak durması gerekir. Kaynak kişilerin verdiği bilgilere göre av sürecinde kadın ile ilgili inanış ve uygulamalar hâlâ yaygınlığını korumaktadır. Ava çıkılmadan evvel, avın bereketli geçmesine yönelik “avın kanlı olsun, avının karnı bol olsun, rastgele” gibi sözler günümüzde de kullanılmaktadır.

Bayramiç yöresindeki avcılık faaliyetleri kapsamında avcılarının ekolojik dengeyi koruması oldukça önemlidir. Her şeyden önce iyi bir avcı, çevreye ve doğaya karşı son derece duyarlı olmalıdır. Avlanacak olan hayvanların üreme ve avlanma dönemlerini bilmeli ve buna göre hareket etmelidir. Yavru veya gebe olan hayvanlara zarar vermemelidir. Ayrıca iyi bir avcı ihtiyacından fazla avlanmamalıdır. Nesli tükenmekte olan hayvanları avlamamalı ve bu hususta diğer avcıları uyarmalıdır.

Günümüz yaşam koşulları avcılık etrafında oluşan inanışları zayıflatsa da gereğinden fazla avlanmak, yavru veya gebe hayvan vurmak, doğaya karşı bilinçsiz davranmak vb. ekolojik dengeye aykırı durumların, avcılara uğursuzluk veya felaket getireceği inancı avcılar arasında hâlâ varlığını korumaktadır.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- AÇA, Mustafa (2016). *Denizin Çocukları: Giresun ve Trabzon Yöresi Balıkçılarının Meslek Folkloru*, Saarbrücken, Deutschland: Türkiye Âlim Kitapları.
- Alaaddin Ata Melik Cüveynî (2013). *Tarih-i Cihan Gûşa*. Ankara: TTK Yayınları.
- BAYAT, Fuzuli (2016). *Türk Mitolojik Sistemi 2*. İstanbul: Ötügen Yayınları.
- CAFEROĞLU, Ahmet (1970). “Türklerde Av Kültü ve Müessesesi”. *VII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*. Ankara: TTK Yayınları, s. 169-175.
- Kaşgarlı Mahmud (2005). *Dîvânü Lugâti't-Türk*. İstanbul: Kocabı Yayinevi.
- LVOVA, E. L.; Oktyabrskaya, İ. V.; Sagalayev, A. M.; Usmanova, M. S. (2013a). *Güney Sibirya Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri: Kâinat ve Zaman, Nesnel Dünya*. (Çev.: Metin Ergun). Konya: Kömen Yayınları.
- LVOVA, E. L.; Oktyabrskaya, İ. V.; Sagalayev, A. M.; Usmanova, M. S. (2013b). *Güney Sibirya Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri: İnsan ve Toplum*. (Çev.: Metin Ergun). Konya: Kömen Yayınları.
- LVOVA, E. L.; Oktyabrskaya, İ. V.; Sagalayev, A. M.; Usmanova, M. S. (2013c). *Güney Sibirya Türklerinin Geleneksel Dünya Görüşleri: Simge ve Ritüel*. (Çev.: Metin Ergun). Konya: Kömen Yayınları.
- ONAY, İbrahim (2015). “İslam Öncesi Türk Kültüründe Avcılığın Temelleri ve İktisadi, Askeri, Dini Değeri”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 41, s. 516-525.
- ÖZÇELİK, Sadettin (2008). “Dede Korkut'ta Av ve Avla İlgili Kelimeler, Deyimler”. *Av ve Avcılık Kitabı*. (Ed.: E. Naskali, H. Oytun Altun), s. 415-429, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

YOLCU, Mehmet Ali - KARAKAYA, Hüseyin (2017). “Definencilik Folkloru”.
Karadeniz Araştırmaları, XIV/54, s. 117-133.

Sözlü Kaynaklar

- KK-1: Ali İhsan İşcen, 1961, İlkokul, Esnaf, Bayramiç/Çaldağ Köyü
KK-2: Fatih Yüksel, 1980, Lise, Esnaf, Bayramiç/Kutluoba Köyü
KK-3: İsmail Balaban, 1963, Lise, Çiftçi, Bayramiç/Evciler Köyü
KK-4: Mehmet Arslan, 1947, İlkokul, Çiftçi, Bayramiç/Zeytinoba Köyü
KK-5: Mehmet Özen, 1961, İlkokul, Emekli, Bayramiç/Külcüler Köyü
KK-6: Niyazi Sezgin, 1971, İlkokul, Çiftçi-Muhtar, Bayramiç/Kuşçayır Köyü
KK-7: Selahattin Över, 1941, İlkokul, Emekli, Bayramiç/Örenli Köyü
KK-8: Şemsettin Özcan, 1973, İlkokul, İşçi, Bayramiç/Aşağışapçı Köyü
KK-9: Şenol Eroğlu, 1978, Lise, Esnaf, Bayramiç/Zeytinoba Köyü
KK-10: Yılmaz Öztürk, 1976, İlkokul, Çiftçi, Bayramiç/Pınarbaşı Köyü

EKLER

Fotoğraf 1: Avcıların, bereketli geçen av sonrasında imece usulüyle gerçekleştirdiği hayırdan bir görünüm.

Fotoğraf 2: Sürek avı öncesi avcılar ve av köpekleri.

Fotoğraf 3: Bayramiç Avcılar Kulübü'nde sergilenen domuz çalıkları (üstte) ve tarihî av tüfekleri (altta).

Fotoğraf 4: Solda “moza” lar (domuz yavruları) ve sağda “göcen” ler (tavşan yavruları).

Fotoğraf 5: Bek avı dönüşü.